

Açgözlük keseli

Category: Jemgyýetçilik tankydy, Kitapcy, Sözler, Türkmen dili
написано kitapcy | 23 январа, 2025

Açgözlük keseli

Döwür hakda, durmuş hakda

AÇGÖZLÜK KESELI

Bir müň dokuz ýüz altмыш ikinji ýylda çykan "Türkmen diliniň sözlüğinde" "Açgözlük" diýen söz şeýle häsiýetlendirilýär: "Hiç zatdan gözi doýmazlyk, hiç zatdan ganmazlyk, husytlyk, gysgançlyk".

Ýygnany ýedi pyşdyna ýetse-de, doýdumy-doldumy bolmadyklar barada pikir ýöredenimde, uniwersitetiň hormatly mugallymlarynyň biri, belli dilçi alym Sapar Gүjүkowyň mundan on-on iki ýyl ozal beren bir wakasy ýadyma düşýär. Onuň manysy şeýleräkdі: urşuň gahatçylykly döwri. Her kim bir döwüm çöregiň zar-zelili. Hojalygyň ýolbaşçysynyň ýanyna bugdaý diläp gelyäniň aňyrsy-bärsi ýok. Günlerde bir gün bugdaýçylyga garawul durýan ýaşuly hem başlygyň ýanyna baryp, gallaç galandygyny aýdypdyr. Açlyk wagty haýsy biriniň garnyny doýurjagyny bilmän ýören başlyk uly iliň hormatlaýan bu ýaşulusyna edil dogrulamasa-da, aýlawly gepler bilen düşündiripdir: "Aý, pylany aga, sen bir maňa azar bermän, özüňden oňjak bolaýsana!"

Şundan soň tutuş bugdaýlygyň garawuly nädendir öýdýärsiňiz? Towly gürrüňiň manysyna düşünip-düşünmez ýaly, ol ýaşuly çagajyk däldi. Ýöne süňni halal kişi halkyň emlägine el urmaga milt edip bilmändir. Üç-dört gün geçenden soň ony öýünden öli tapypdyrlar. Ol açlygyndan ölüpdir. Özi çöregiň üstünde oturyp, çöreksiz kösenipdir. Ýaşuly il-günüň emlägini ogurlap, namysyň astynda galandan aç ölenini gowy görüpdir.

Häzirki açgözleriň bu gürrüňi eşidip: "Ýagşam bir iş bitiripdir. Süňnüň halallygyny ölüp subut etmegiň özi baryp ýatan nadanlyk!" diýşip, kikirdejekdiklerini bilip durun.

Sebäbi, açgözüň ruhy dünýäsi bir başga. Ýöne zatdan doýmaýanlaryň ruhy dünýäsi bir başga. Ýöne ikisini gepletseň-de, özüniňkini dürs çykarar!

Açgözlügiň manysyny düýbi-teýkary bilen seljermek bize kyn düşer. Ýöne zatdan doýmaýanlaryň ruhy dünýäsiniň juda garypdygyny ikerjiňlenmän nygtamak gerek. Içki dünýäsi baý adam hiç haçan baýlyga kowalaşmaýar. Ol sähel zada kaýyl. Aslynda baýlyk onuň üçin artykmaç hossa.

Açgözlügiň görnüşi köp. Şolaryň ýadyma galanlaryny agzap geçeyin.

Howlusy, ýaşara öýi bardyr. Ýöne bujagaza kanagat etmez. Göz boýagçylyk bilen döwletden bir tarapy üç otagly, beýleki tarapy dört otagly iki seksiya alar. Olarda özem ýaşamaz, çagalaram. Jaýlaryň ikisi-de daşary ýurtlylaryň ygtyýaryndadyr. Her jaýyň eýesindenem aýyna 3000-4000 dollar alýandyr.

Açgöz şunuň bilenem kanagatlanmaz. Şol alýan dollarlaryny daşary ýurtlara gidýänlere bir aýlyk möhleti bilen göterimine berer. Ine, saňa mugt ýerden "süýtli" sygyr.

Açgöze bularam az görner. Bir topar kiçi kärhana açdyryp, olaryň üsti bilenem söwda-satyk oýnuny goparlar. Onsoň çar tarapdan pul ýagar durar. Şol pullara-da gözçykgynç-gözçykgynç zatlar satyn alnar, howlusyndan üç gat jaý saldyrar. Ýene bir ýerdenem ýer alyp, o taýdan köşki-eýwan gurdyr. Garazhaý, onuň doýmaz-dolmazlygyny agzyň ýadaýança sanap oturmaly. Şu tetelli gurumsaklar aşa gysygam. Güzeranyň aýlyk-günlüge dolaýan goňşy-golamy setanda-seýranda kömek sorap dagy geläýse, ýaňkyny puşmana getir! Şeýle bir sözler tapar welin, goňşusy açgözüň "düşen gününe" nebsi agyrar.

Öňler "baý halky gysyk bor" diýseler düşünmezdik. Gysyklygy-ha owarram welin, şu döwrüň baýlarynyň adamkärçilik sypatlary-da üýtgeşik. Ýaman tarapy, ozalky mysapyr diýip ýöreniň açgözlük derdeserine uçransoň, onuň bilen düşünişmek, dünýewi gürrüň etmek çatak düşýär. Şular ýalakylar bilen dostluk aragatnaşygy uzaga gitmän, öz-özünden kesilýär.

Tanap ýören, gatnaşyp ýören adamynyň gözünüň alnynda açgözlük keseline ýolugyşyny göreniňden soň, olar bilen gepiňem,

pikiriňem çapraz düşýär. Şeýlelikde, on ýyllyk, ýigrimi ýyllyk dostlugyň üstünden atanak çekilýär. Ruhý garyp bilen ruhý baýyň, açgöz bilen halalyň dünýäsi deň gelmeýär.

Bir zada ünsi çekesim gelyär: şunuň ýaly halatda köne dostumdan jyda düşdüm diýip gyýylmaň. Has çuňňurdan pikirlenseňiz, şeýle kişi hiç haçan siziň çyn dostuňyzam bolan däldir. Ikiligem kän edendir. Ýöne sen ony geçirensiň, özi bilen deň bolan dälsiň. Açgözüň dostam bolmaz, ýakynam. Onuň ýeke dosty bardyr. Olam – zat.

Wezipeli bolup görmänimdenmi nämemi, arada çaklaňrak edaranyň başlygyny işden aýranlarynda onuň gynanyşyny görüp, dogrusy, özünden beter gynandym. Ol: "Wezipe ýaly süýji zat ýok. Üç adama, hatda üç sany tam süpürijä başlyk bol welin, başlyk bol. Wah, sen o zatlaň gadyryny bilmersiň..." diýip zörledýär welin, ämsäm halda gözüňi tegeläýýärsiň.

Rejep Toýjanow diýen ýaşuly žurnalist bardy. Ol Raýkomyň birinjiliginden aýranlarynda gös-göno zawodda slesar bolup geçipdir. Ussat terjimeçimiz, Magtymguly baýragynyň eýesi Annaly Berdiýew "Naýza" satiriki žurnalynda baş redaktoram, "Edebiýat we sungatda" baş redaktoryň orunbasaram bolup işläpdi. Emma ol elli bäş ýaşynda "Sowet edebiýaty" (häzirki "Garagum") žurnalynda korrektörlyk etmegi özüne kiçilik bilmedi.

Sada, kiçigöwünli adamlar üçin bau redaktorlygam bir, korrektörlygam bir, birinji sekretarlygam bir, slesarlygam! Şeýle adamlaryň ruhý dünýäsi-de päkize bolýar. Olaryň dostlaryna-da ikilik etmejegine ynanýaryn.

Obamyzda kibitini gysyp duran horaşaja kitaphana bar. Onuň kitap fondam ýabygorly. Herhal ýokdan gowy. Ulularam, çagalaram "güýmäp" bilýär. Ýöne täzelikde gulagymyza bir "myş" degdi (Hernä, çynam bolsa ýalan bolawersin!). Täze geçen hojaýynlaryň bidi kitaphanaçyny ýanyna çagyryp: "Häzirlilikçe işleseň işle, ýöne men dura-bara kitaphanany ýapmakçy. Ýagny ony howlusy bilen bile satyn almakçy. Şoň jaýyna-da oglumy göçürmekçi!" diýipdir. Nämemiş, onuň ogly gat-gat jaýyň çür depesinde ýaşaýarmyş.

Egni gysyk kitaphanany remont etmäge, onuň fonduny artdyrmaga

derek "Elimden gelyär" diýip, oňa ogluny göçürjege açgöz diýmän, dagy näme diýjek!

Başda aýdysym ýaly, açgözlük keseliniň görnüşi kän. Ynha, ýene biri: ýeke ýaşaýan ýaşuly ýorgan-düşekli ýatdy. Bendäniň daşdan-ýakyndan hossary ýok. Oňa derek täk özüniň howlusy, jaýy bar. Bolsa-da, hassanyň "hossary" köpeldi. Onuň jaýyna eýe çykarys tamasy bilen bir topar açgöz ýaşulynyň başujunda kökenek gerdi.

Men durmuşyň ösüşini, adamlaryň düşünjesiniň derejesinu öwrenýän alym däl. Şonuň üçinem açgözlük keselini nädeniňde çalt gutaryp boljakdygyny aýdyp bilmerin, munuň öz-özüniň azalyp, ýok bolup gitmegi-de mümkindir. Eger-de wagtynda ýok bolup gidibermese, onda jemgyýet açgözlük keselini halta gapgaryp, agzynam mäkäm bogaga-da, zibilhana taşlamalydyr.

Durmuşda halal, arassa adamlaram ýetik. Päk telekeçilik bilen çagalar öýlerine, ýetim-ýesirlere haýyr-sahawat edip ýörenleri-de, öz harajadyna metjitdir, medrese gurduryp ýörenem görüp durus. Hossarsyz bir bende ýogalanda barjamlylaryň üýşüp, onuň belli günlerini geçirişlerini, aş-suwuny berişlerini eşidip ýörüs. Ýöne bir zat böwrümi bükgüldedýär: sowatly, aňly-düşünjeli diýip ýören adamlarymyň biri: "Çary, özüňi bil! Il bilen işiň bolmasyn... Oňarsaň diňe öz aladaňy ediber..." diýmegi otdan alyp, suwa taşlady. Aňyrdan tutsaň, bu "sowatly", "düşünjeli" kişi maňa-da açgözlügi ündeýärdi.

Hernä şular ýalylaryň alyna, toruna düşmekden daş edewersin!

Çary GELDIMYRADOW,
ýazyjy.

Jemgyýetçilik tankydy